

dr Krzysztof Kaczmarek

Politechnika Koszalińska

ORCID: 0000-0001-8519-1667

Studia Społeczne

ISSN 2081-0008

e-ISSN 2449-9714

str. 23–32

ZNACZENIE LAPONII W BUDOWANIU POTENCJAŁU OBRONNEGO FINLANDII

THE SIGNIFICANCE OF LAPLAND IN BUILDING FINLAND'S DEFENCE POTENTIAL

STRESZCZENIE

Celem artykułu była analiza miejsca Laponii w budowaniu potencjału obronnego Finlandii i NATO. Szczególna uwaga została poświęcona zagrożeniom wynikającym z agresywnej działań prowadzonych przez Rosję wobec Zachodu. Wzięte pod uwagę zostały również neutralne politycznie czynniki przyrodnicze takie jak ocieplanie klimatu. Autor zwrócił uwagę także na prawa mieszkańców w Laponii Saamów. Zastosowane zostało podejście polemologiczne oraz metoda analizy systemowej. Wyniki badań wskazują, że przystąpienie Finlandii do NATO zwiększyło znaczenie Laponii w kontekście budowania potencjału obronnego Sojuszu.

SŁOWA KLUCZOWE:

Finlandia, Laponia, zagrożenia hybrydowe, Arktyka, Rosja, ludy rdzenne, ocieplanie klimatu.

ABSTRACT

The purpose of the article was to analyse the place of Lapland in building the defence potential of Finland and NATO. Particular attention was paid to the threats resulting from Russia's aggressive actions towards the West. Politically neutral natural factors, such as global warming, were also taken into account. The author also drew attention to the rights of Saami living in Lapland. A polemological approach and a system analysis method were used. The research results indicate that Finland's accession to NATO increased the importance of Lapland in the context of building the Alliance's defence potential.

KEY WORDS: Finland, Lapland, hybrid threats, Arctic, Russia, indigenous peoples, global warming.

WSTĘP

Globalne ocieplenie, postęp technologiczny i polityki prowadzone przez światowe mocarstwa powodują, że zwiększa się znaczenie obszarów polarnych. Zmiany klimatu wpływają również na niemal wszystkie aspekty funkcjonowania społeczeństw i państw¹. W kontekście układu sił na półkuli północnej implikacje globalnego ocieplenia są szczególnie odczuwalne przez mieszkańców obszarów arktycznych. Średni wzrost temperatur ma również znaczenie dla militarnego układu sił w Arktyce; zwłaszcza w kontekście neoimperialnej polityki prowadzonej przez Federację Rosyjską.

Rosnące temperatury i poziom mórz, a także ekstremalne zjawiska pogodowe są przejawami zmian klimatycznych, które wpływają również na zdolności wojskowe. Większa uwaga poświęcona powiązaniu zmiany klimatu z bezpieczeństwem jest widoczna zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym: krajowym poprzez włączenie zmian klimatycznych do strategii bezpieczeństwa, a międzynarodowym poprzez włączenie ich do ważnych dokumentów strategicznych, takich jak Strategiczny Kompas Unii Europejskiej i Koncepcja Strategiczna NATO².

W niniejszym artykule zostanie podjęta próba dokonania analizy znaczenia fińskiej Laponii w polityce bezpieczeństwa Finlandii. Zbadany zostanie również wpływ członkostwa Finlandii w NATO na znaczenie Laponii w budowaniu potencjału obronnego Sojuszu. Poruszone zostaną także kwestie bezpieczeństwa energetycznego tego regionu oraz praw ludów rdzennych na przykładzie Saamów.

W trakcie badań autor zastosował podejście polemologiczne oraz metodę analizy systemowej.

1. LAPONIA JAKO OBSZAR ARKTYCZNY

Analizę znaczenia Laponii jako obszaru arktycznego należy rozpocząć od próby zdefiniowania pojęcia Arktyki. Najogólniej ujmując, jest to obszar geograficzny, który rozciąga się wokół bieguna północnego. Jednak w literaturze przedmiotu nie ma jednej, powszechnie przyjętej, definicji tego regionu, a jego południowe granice są określane w zależności od podejścia badawczego.

Najczęściej stosowane sposoby definiowania południowej granicy Arktyki:

- Północne koło podbiegunowe (66° 33'N), które jest zdefiniowane jako równoleżnik, na którym występuje co najmniej jeden dzień nocy polarnej w zimie i co najmniej jeden dzień bez nocy w lecie.

1 Komisja Europejska, *Skutki zmiany klimatu*, https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_pl [dostęp: 22.10.2023].

2 A. Stoetmanm i in., *Military capabilities affected by climate change. An analysis of China, Russia and the United States*, Netherlands Institute of International Relations, Hague 2023, s. 1.

- Linia, na północ, od której średnia temperatura utrzymuje się poniżej +10°C przez cały rok.
- Północna granica występowania lasu. W tym przypadku jest to strefa o szerokości kilkudziesięciu kilometrów między północnym lasem iglastym a tundrą. W tym ujęciu obszary lądowe Arktyki to głównie bezdrzewna tundra i lodowce.
- Północna granica występowania wiecznej zmarzliny.
- Na obszarach morskich południowa granica Arktyki może być definiowana jako obszar największego zasięgu stałego lodu morskiego.
- Kulturowo zdefiniowana Arktyka obejmuje ojczyzny rdzennych ludów północy.
- Określenie politycznych granic Arktyki różni się w zależności od tego, w jaki sposób ma to służyć interesom państwa lub współpracy międzynarodowej³.

W tym miejscu należy zauważyć, że wraz z ocieplaniem się klimatu, Arktyka będzie się kurczyć, jeśli będzie definiowana przez temperaturę, linię lasu, wieczną zmarzlinę lub pokrywę lodową. Granice kulturowe i polityczne również nie są stałe. Wydaje się zatem, że koło podbiegunowe jest najmniej zmienną granicą regionu arktycznego.

Dla celów niniejszego artykułu zostało przyjęte, iż cała fińska Laponia leży w obszarze arktycznym⁴. Jest to zbieżne z podejściem fińskich badaczy, według których Finlandia jako całość jest państwem arktycznym. Jednocześnie niemal wszystkie oficjalne wypowiedzi fińskich polityków wskazują, że państwo to chce być postrzegane jako aktywny gracz, który wie, jak w zrównoważony sposób wykorzystać możliwości Arktyki dzięki współpracy międzynarodowej⁵.

2. WARUNKI NATURALNE LAPONII I JEJ MIESZKAŃCY

Surowe warunki naturalne powodują, że Laponia jest jednym z najmniej zaludnionych regionów w Europie⁶. Dodatkowo jednym z istotnych problemów Laponii jest utrzymujący się spadek liczby ludności i starzenie się społeczeństwa⁷. Natomiast skutkiem malejącego potencjału demograficznego Laponii jest zmniejszanie się potencjału ekonomicznego tego regionu, a co za tym idzie niedofinansowanie infrastruktury krytycznej, która z kolei ma wpływ na zdolności obronne w przypadku konfliktu militarnego. Jest to istotny problem zwłaszcza w kontekście międzynarodowych działań podejmowanych przez Federację Rosyjską, z którą Finlandia ma

3 Arktiken Keskus, *Perustietoja arktisesta alueesta*, <https://www.arcticcentre.org/Fl/arktinena-lue> [dostęp: 11.10.2023].

4 Ibidem.

5 M. Lähteenmäki, *Arktinen käänne politiikassa ja tutkimuksessa*, <https://journal.fi/ennenjanyt/article/download/108624/63627?inline=1> [dostęp: 22.10.2023].

6 K. Kaczmarek, *Depopulacja i starzenie się społeczeństw jako przedmiot badań nauk społecznych na przykładzie fińskiej Laponii*, „Acta Politica Polonica” 2/2021, s. 22.

7 K. Kaczmarek, *Polityka regionalna Unii Europejskiej: wnioski z doświadczeń Finlandii w latach 1995–1999*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 15/2021, s. 162.

najdłuższą, spośród państw NATO i Unii Europejskiej, mierzącą ponad 1300 km, granicę, której znaczna część (niemal 400 km) przebiega przez Laponię.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w Laponii znajduje się największe w UE skupienie zakładów przemysłu drzewnego i papierniczego, a dzięki bogatym zasobom naturalnym, Laponia jest rezerwuarem energii dla całej Finlandii⁸. Natomiast surowe warunki klimatyczne i niska gęstość zaludnienia powodują, że rolnictwo w Finlandii wygląda zupełnie inaczej niż w pozostałych państwach należących do UE⁹. Natomiast w Laponii, poza jej południowymi krańcami, niemal nie istnieje.

Potencjalny wpływ na rozwój gospodarczy Laponii mogą mieć złoża surowców mineralnych, w tym, występującego powszechnie ze złotem, uranu. W lapońskich złożach na 1 gram złota przypada od 20 do 40 gramów uranu¹⁰. Znaczenie tych zasobów wzrasta szczególnie wobec uniezależniania się surowcowego i energetycznego państw Europy Zachodniej od Rosji.

W przypadku Finlandii rozwój przemysłu wydobywczego na północy tego państwa może stać w sprzeczności wobec praw Saamów, jedynych ludów rdzennych zamieszkujących Unię Europejską¹¹. Dotyczy to zwłaszcza możliwości degradacji środowiska przyrodniczego obszarów zamieszkałych przez Saamów prowadzących tradycyjny tryb życia.

Rozbudowa infrastruktury transportowej, górnictwo, przemysł energetyczny i eksploatacja zasobów leśnych powodują, że Samowie, podobnie jak większość ludów rdzennych na świecie, obawiają się utraty zajmowanych przez siebie terenów i własnej tożsamości kulturowej. Jednak zagrożeniem dla tożsamości Saamów są także zmiany klimatu. Na skutek globalnego ocieplenia zmieniają się okresy wegetacji, warunki pogodowe, zanikają przejściowe, charakterystyczne dla obszarów północnych, pory roku. Letnie susze przestają być anomalią, a zimowe opady stają się coraz intensywniejsze. Zmiany klimatu są postrzegane jako jedne z największych zagrożeń społecznych, ekonomicznych i środowiskowych. Wzrost częstości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych powoduje realne zagrożenie dla funkcjonowania społeczeństw, państw i społeczności lokalnych. Szczególnie narażeni są na nie mieszkańcy obszarów arktycznych, a w Europie między innymi fińskiej Laponii¹².

8 K. Kaczmarek, *Bezpieczeństwo energetyczne państwa w obliczu pandemii COVID-19 na przykładzie Republiki Finlandii*, „Cybersecurity and Law” 3(1)/2020, s. 186.

9 K. Kaczmarek, *Europeizacja okołookresyjna Finlandii*, „Acta Politica Polonica” 2/2020, s. 49. (45-54).

10 T. Kuusalu, *Kultaa ja uraania Lapista*, <http://tep.kaapeli.fi/energia/kultaa-ja-uraania-lapista/> [dostęp: 22.10.2023].

11 K. Kaczmarek, *Protection status of the Sami identity in Finland in the first years after accession*, „Przegląd Narodowościowy / Review of Nationalities” 10/2020, s. 227.

12 K. Kaczmarek, *Sami identity in the face of climate change*, „Przegląd Narodowościowy / Review of Nationalities”, nr 11/2021, s. 42.

Wydaje się, że największym wyzwaniem dla władz Finlandii jest znalezienie kompromisu pomiędzy przestrzeganiem praw Saamów jako ludów rdzennych, a rozwojem gospodarczym Laponii i zwiększaniem potencjału obronnego nie tylko Finlandii, ale całego NATO.

3. STRATEGICZNE POŁOŻENIE LAPONII

Rok 2022 zapoczątkował okres dynamicznych zmian w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa. Po niesprovokowanym ataku Rosji na Ukrainę Europa przestała być obszarem wolnym od wielkoskalowych działań wojennych. Dla Finlandii podobnie jak dla większości państw europejskich, rosyjska agresja była szokiem, który zmusił Helsinki do przewartościowania podstaw fińskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. W niespełna trzy miesiące po wybuchu wojny Finlandia oficjalnie zdecydowała się ubiegać o członkostwo w NATO. Decyzję tę poparła zdecydowana większość elit politycznych i społeczeństwa¹³.

W rok później, 4 kwietnia 2023 roku Finlandia stała się trzydziestym pierwszym członkiem Sojuszu. Zmieniło się również znaczenie Laponii.

Potencjał inwestycyjny Laponii, bogate zasoby naturalne oraz centralne położenie logistyczne pod względem bezpieczeństwa jest uwzględniana jako ważna platforma wzrostu dla Finlandii. Agresywne działania Rosji, przystąpienie Finlandii do NATO oraz zakup przez to państwo nowych myśliwców uwidoczniły w Laponii znaczące potrzeby inwestycyjne w zakresie obszarów szkoleniowych i infrastruktury sił obronnych¹⁴.

Niezbędna wydaje się również modernizacja i rozbudowa infrastruktury krytycznej. Wystarczy bowiem wspomnieć, że sieć elektroenergetyczna Laponii została zbudowana głównie w latach 60. i 70. XX wieku¹⁵. Jej wydajność wydaje się wystarczająca w celu zapewnienia funkcjonowania społeczeństwa w warunkach braku zagrożeń zewnętrznych. Jednak konieczność rozmieszczenia w tym regionie sił i infrastruktury NATO powodują, że wymaga ona rozbudowy.

Według ekspertów największy potencjał pozyskiwania energii elektrycznej w Laponii pochodzi z turbin wiatrowych. Jednak w praktyce istnieje wiele czynników, które mogą uniemożliwić ich budowę. Mogą to być czynniki tradycyjne takie jak hodowla reniferów. Jednak część obszarów jest wyłączona z tego typu inwestycji na skutek funkcjonowania systemów wojskowych, np. nadzoru radarowego Fińskich Sił Zbroj-

13 M. Pesu, T. Iso-Markku, *The decisive role of geography in Finland's (future) NATO policy*, „Helsinki Security Forum” 10.02.2023, <https://helsinkisecurityforum.fi/news/the-decisive-role-of-geography-in-finlands-future-nato-policy/> [dostęp: 11.10.2023].

14 *Lapin alueelliset kehitysnäkymät. Kevät 2023*, s. 1, <https://lapinluotsi.fi/wp-content/uploads/2023/05/lapin-alueelliset-kehitysnakymat-kevat-2023.pdf> [dostęp: 11.10.2023].

15 Ibidem, s.2.

nych, zwłaszcza wzdłuż wschodniej granicy¹⁶. Należy również wziąć pod uwagę to, że każdy rodzaj infrastruktury krytycznej jest narażony na zniszczenie w przypadku konfliktu zbrojnego, a ryzyko celowego jej uszkodzenia jest ujęte w regionalnej ocenie ryzyka dla Laponii.

Według dowódcy fińskich sił zbrojnych, generała Timo Kivinen, strategiczna pozycja Laponii uległa w ostatnich latach zmianie. Powodem jest szersze, rosnące znaczenie północnych regionów. Wraz ze zmianami klimatu i topnieniem lodu wokół bieguna północnego, aktywność i zainteresowanie Arktyką będą rosły. Rosja od wielu lat zwiększa swoją obecność wojskową w regionie, ale, według Kivinen, państwa zachodnie śledzą rozwój sytuacji¹⁷.

Wraz z globalnym ociepleniem i zmniejszającym się zasięgiem pokrywy lodowej na Oceanie Arktycznym powstały nowe szlaki żeglugowe. Łatwiejszy stał się również dostęp do znajdujących się w tym regionie złóż węglowodorów. Dalsze ocieplenie klimatu i postęp technologiczny mogą sprawić, że dostęp ten stanie się jeszcze łatwiejszy. Przy czym nie będzie to obszar rywalizacji jedynie między Rosją a państwami zachodnimi. Poza już aktywnymi w Arktyce, Chinami, mogą pojawić się inni gracze chcący uzyskać kontrolę nad jak największymi obszarami Północy.

4. ZNACZENIE LAPONII W BUDOWANIU POTENCJAŁU OBRONNEGO FINLANDII

Rozwój sił obronnych Finlandii był procesem długim i w znacznej części dyskretnym. Pierwsze myśliwce odrzutowe, Folland Gnats, zostały zakupione w Wielkiej Brytanii w 1958 roku, a później zostały zastąpione przez radzieckie MiGi i szwedzkie Drakeny. Jednak działania zwiększające potencjał obronny państwa polegały nie tylko na rozwoju sił zbrojnych, ale również na prowadzeniu świadomej polityki inwestycyjnej. Polegało to między innymi na nie budowaniu w Laponii dróg wschód-zachód¹⁸.

Na potencjał obronny Laponii i całej Finlandii ma wpływ również to, że państwo to ma jeden z najwyższych w Europie współczynników posiadanej przez osoby prywatne broni palnej wynoszący 45,3 sztuk na 100 mieszkańców. Ogólnie w posiadaniu

16 Yle, *Tuulivoimat voisivat yli kymmenkertaistaa Suomen sähköntuotannon – tietö yllätti tutkijan: "Luvut ovat huimia"*, <https://yle.fi/a/74-20054445> [dostęp: 22.10.2023].

17 O. Miettunen, *Lapin asema vahvistuu sotilaskartalla, kun hallituksen päättämä lisäraha tulee käyttöön*, „Lapin Kansa”, <https://www.lapinkansa.fi/lapin-asema-vahvistuu-sotilaskartalla-kun-hallituk/4531639> [dostęp: 21.10.2023].

18 Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Finlandii, *Arvio suomen mahdollisen nato-jäsenyyden vaikutuksista*, s. 10, <https://puolustusvoimat.fi/documents/2182700/0/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista/bcdb338c-316b-4b78-b5cdf439574a768/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista.pdf> [dostęp: 21.10.2023].

obywateli znajduje się około 2 400 000 sztuk broni¹⁹. Znaczna część tej liczby to broń myśliwska będąca w posiadaniu mieszkańców Laponii. Jest to związane z wielowiekową tradycją myśliwską mieszkańców tamtych terenów.

W kontekście ochrony ludności należy zaznaczyć, że w całej Finlandii istnieje około 50 500 schronów obrony cywilnej, w których znajduje się miejsce dla około 4,8 mln osób. Wynika to z obowiązującego w tym państwie prawa, według którego niemal każda nieruchomość musi taki schron posiadać. Zatem schrony posiadają niemal wszyscy mieszkańcy nawet najbardziej odizolowanych osad w Laponii²⁰.

Jednocześnie siły zbrojne Finlandii w znacznym stopniu opierają się na rezerwistach, których umiejętności, dzięki systemom szkolenia, są porównywalne z armią zawodową. Jednak żadne informacje ani dane na ten temat nie są publikowane. Natomiast wiadomo, że ponad połowa przebywających na misjach zagranicznych żołnierzy fińskich to rezerwiści²¹. Dzięki temu nabywają oni doświadczenia, które może zostać wykorzystane w przypadku ataku zbrojnego na Finlandię. Dodatkowo wszyscy fińscy rezerwiści odbywają systematyczne szkolenia mające na celu odnowienie nabytych wcześniej umiejętności. Część tych ćwiczeń w Laponii odbywa się zimą, kiedy temperatura spada często poniżej -20°C . Dzięki temu fińscy żołnierze są przygotowani do działań w ekstremalnych warunkach klimatycznych.

W razie zbrojnego ataku na Finlandię działania sił zbrojnych tego państwa mogą być wspierane przez ludność cywilną. W przypadku Laponii są to w większości osoby posiadające przeszkolenie wojskowe i broń palną, którą potrafią się posługiwać.

5. ZAGROŻENIA HYBRYDOWE W LAPONII

Laponia jest jedynym obszarem, przez który Finlandia posiada lądowe połączenia ze swoimi partnerami z Unii Europejskiej i NATO. Można zatem założyć, że znajdująca się na jej terenie infrastruktura krytyczna może być celem ataków hybrydowych. Mogą to być zarówno cyberataki, jak i działania sabotażowe lub o charakterze terrorystycznym, mające na celu fizyczne uszkodzenie lub zniszczenie tej infrastruktury. Jednak zagrożenia hybrydowe nie dotyczą jedynie infrastruktury krytycznej. Wszystkie rosyjskie próby wywierania wpływu można zaliczyć do kategorii zagrożeń hybrydowych, ponieważ pojęcie to obejmuje wszystkie możliwe sposoby oddziaływania – militarne, dyplomatyczne, gospodarcze, technologiczne, komunikacyjne,

19 *Finland — Gun Facts, Figures and the Law*, The University of Sydney, <http://www.gunpolicy.org/firearms/region/finland> [dostęp: 22.10.2023].

20 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Finlandii, *Suomessa on väestönsuojapaikkoja noin 4,8 miljoonalle ihmiselle*, <https://intermin.fi/-/suomessa-on-vaestonsuojapaikkoja-noin-4-8-miljoonalle-ihmiselle> [dostęp: 22.10.2023].

21 E. Kervinen, *Suomi lähettää pian reserviläisiä Nato-tehtäviin – Tämä asiasta tiedetään nyt*, "Helsingin Sanomat", <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009855457.html> [dostęp: 22.10.2023].

a nawet takie, które dopiero zostaną opracowane. Ponieważ oddziaływania hybrydowe mają na celu osłabienie wewnętrzne społeczeństwa i państwa, ich nasilenie może świadczyć o potencjalnie planowanych działaniach militarnych.

Strategiczne położenie Laponii wynika również z tego, że może ona stanowić miejsce, z którego możliwa jest ochrona interesów Unii Europejskiej i NATO w Arktyce.

Obecnie największym zagrożeniem hybrydowym w Laponii wydają się być działania Federacji Rosyjskiej. Ze względu na długość granicy lądowej pomiędzy Finlandią a Rosją możliwe jest wywieranie presji migracyjnej. Z tego samego powodu nie można wykluczyć przenikania na terytorium Finlandii grup dywersyjnych. Biorąc pod uwagę charakterystykę narodowościową i etniczną Rosji, można przypuszczać, że osoby takie mogłyby uchodzić za Finów lub zamieszkujących fińską Laponię Samów.

Według Supo (fińskiej służby policyjnej odpowiadającej za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa) Rosja jest gotowa podjąć działania przeciwko Finlandii, jeśli uzna to za konieczne. Członkostwo w NATO zapewnia jednak ochronę przed najbardziej brutalnymi formami wpływu. Świadczyć o tym mogą uszkodzenie gazociągu i kabla telekomunikacyjnego w Zatoce Fińskiej w październiku 2023 roku²².

Supo szacuje, że wzrosło zagrożenie związane z gromadzeniem danych wywiadowczych i wpływaniem na infrastrukturę krytyczną, a przystąpienie Finlandii do NATO i kontynuacja wojny w Ukrainie prawdopodobnie zintensyfikują działania Rosji wobec Finlandii. Według fińskich służb rosyjski wywiad interesuje się przede wszystkim kwestiami związanymi z zachodnią polityką bezpieczeństwa, zwłaszcza wsparciem dla Ukrainy oraz sposobami obchodzenia sankcji²³.

PODSUMOWANIE

Przystąpienie Finlandii do NATO spowodowało, że zmieniło się znaczenie Laponii w globalnym układzie sił. Ze względu na swoje położenie region ten ma szczególne znaczenie dla budowania potencjału obronnego Sojuszu. W Laponii mogą stacjonować, mogące operować w Arktyce, siły powietrzne NATO. Jednocześnie bezpośrednio sąsiedztwo Rosji sprawia, że w przypadku konfrontacji Sojuszu z tym państwem możliwa będzie znacznie szybsza reakcja.

Szczególne znaczenie dla NATO i Unii Europejskiej mają również złoża surowców mineralnych znajdujących się w Laponii, a w kontekście energetycznego uniezależnienia się Zachodu od Rosji, szczególnie uranu.

22 L. Kerkelä, *Näin suojelupoliisi arvioi Venäjän uhkaa – Venäjä valmis toimiin Suomea vastaan*, "Helsingin Sanomat", <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009915550.html> [dostęp: 22.10.2023].

23 Ibidem.

Natomiast nierozwiązane pozostają kwestie związane z prawami Saamów do prowadzenia tradycyjnego trybu życia. Rozbudowa infrastruktury wojskowej i potencjalny rozwój przemysłu wydobywczego mogą spowodować degradację środowiska naturalnego. Należy jednak wziąć pod uwagę zapewnienie mieszkańcom tego regionu bezpieczeństwa militarnego, bez którego nie ma możliwości ani zachowania tożsamości Saamów, ani środowiska naturalnego. Wydaje się zatem, że najistotniejsze jest znalezienie sposobu na zrównoważoną rozbudowę infrastruktury wojskowej w Laponii.

Należy również zwrócić uwagę na to, że znaczenie północnych regionów, w tym Laponii, będzie się zmieniać wraz z dalszym ocieplaniem klimatu i pojawianiem się kolejnych możliwości dostępu do znajdujących się w Arktyce złóż węglowodorów.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

1. Kaczmarek, K., *Bezpieczeństwo energetyczne państwa w obliczu pandemii COVID-19 na przykładzie Republiki Finlandii*, „Cybersecurity and Law” 3(1)/2020.
2. Kaczmarek, K., *Depopulacja i starzenie się społeczeństw jako przedmiot badań nauk społecznych na przykładzie fińskiej Laponii*, „Acta Politica Polonica” 2/2021.
3. Kaczmarek, K., *Europeizacja okołookresyjna Finlandii*, „Acta Politica Polonica” 2/2020.
4. Kaczmarek, K., *Polityka regionalna Unii Europejskiej: wnioski z doświadczeń Finlandii w latach 1995–1999*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 15/2021.
5. Kaczmarek, K., *Protection status of the Sami identity in Finland in the first years after accession*, „Przegląd Narodowościowy / Review of Nationalities” 10/2020.
6. Kaczmarek, K., *Sami identity in the face of climate change*, „Przegląd Narodowościowy / Review of Nationalities” 11/2021.
7. Stoetman, A. i in., *Military capabilities affected by climate change. An analysis of China, Russia and the United States*, Netherlands Institute of International Relations, Hague 2023.

Netografia

1. Arktiken Keskus, *Perustietoja arktisesta alueesta*, <https://www.arcticcentre.org/FI/arktinenalue>.
2. *Finland — Gun Facts, Figures and the Law*, The University of Sydney, <http://www.gunpolicy.org/firearms/region/finland>.
3. Kerkelä, L., *Näin suojelupoliisi arvioi Venäjän uhkaa – Venäjä valmis toimiin Suomea vastaan*, „Helsingin Sanomat”, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009915550.html>.
4. Kervinen, E., *Suomi lähettää pian reserviläisiä Nato-tehtäviin – Tämä asiasta tiedetään nyt*, „Helsingin Sanomat”, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009855457.html>.
5. Komisja Europejska, *Skutki zmiany klimatu*, https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_pl.
6. Kuusalu, T., *Kultaa ja uraania Lapista*, <http://tep.kaapeli.fi/energia/kultaa-ja-urania-lapista/>.
7. Lähteenmäki, M., *Arktinen käänne politiikassa ja tutkimuksessa*, <https://journal.fi/ennenjanyt/article/download/108624/63627?inline=1>.

8. Lapin alueelliset kehitysnäkymät. Kevät 2023, <https://lapinluotsi.fi/wp-content/uploads/2023/05/lapin-alueelliset-kehitysnakymat-kevat-2023.pdf>.
9. Miettunen, O., Lapin asema vahvis-tuu so-ti-las-kar-tal-la, kun hal-li-tuk-sen päät-tä-mä li-sä-ra-ha tulee käyt-töön, „Lapin Kansä”, <https://www.lapinkansa.fi/lapin-asema-vahvistuu-sotilaskartalla-kun-hallituk/4531639>.
10. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Finlandii, Suomessa on väestönsuojapaikkoja noin 4,8 miljoonalle ihmiselle, <https://intermin.fi/-/suomessa-on-vaestonsuojapaikkoja-noin-4-8-miljoonalle-ihmiselle>.
11. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Finlandii, Arvio suomen mahdollisen nato-jäsenyyden vaikutuksista, <https://puolustusvoimat.fi/documents/2182700/0/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista/bcdb338c-316b-4b78-b5cd-fe439574a768/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista.pdf>.
12. Pesu, M., Iso-Markku, T., The decisive role of geography in Finland's (future) NATO policy, :“Helsinki Security Forum” 10.02.2023, <https://helsinkisecurityforum.fi/news/the-decisive-role-of-geography-in-finlands-future-nato-policy/>.
13. Yle, *Tuulivoimat voisivat yli kymmenkertaistaa Suomen sähköntuotannon – tieto yllätti tutkijan: “Luvut ovat huimia”*, <https://yle.fi/a/74-20054445>.